

Berczell A. Károly

Holdvarázs

A karesú és sovány hold
tán elvarázsolt
leány volt —
Fényét esengve csente
a drága szende,
ha jött a naplemente,
s ő sápadtan világolt
az úrben éjjelente.

Oly szép volt ő leánynak,
s néhány nap
úgy tündökölt,
hogy még a föld
sem bírt el ily gyönyört —
A fákra és a rétre
a vágó vad láza tört,
ha útja arra tért le,
s úgy surrant lenge lépte,
hogy lába öket alig érte,

Katona Judit

Egyedül

Evek szélsőpórt udvarán
elüldögél a ház előtt
s várja haza a holtakat,
kiket idő és fű benőtt.

Küszöbén vályogszag hasal,
rövid éjjelét őrzi rég.
Gyorsan gördülő könny után
szeméhez kapja kézfejét.

Fakó kendőjén igazít,
most már senkit se vár haza —
nyárfáján fészket rak a nap
széllel kötözött madara.

Konczek József

Nézek, te vagy hát a béke?

Nézek, te vagy hát a béke,
ez a fény a szeme éke?

Ez a két kéz a te kezéd?
Te vagy az, ki levetkezett,
hogy a szemem késvékonyra
kellett húznom — el ne nyomj!

ragyogásod látásomat?
Madarakkal te társalogsz?

Béke, béke, galamb nyelvű,
csókanyelvű, rigónyelvű.

Zelei Miklós

Magyar Alföld

L. bácsi minden nyáron naponta összeszedte és néhány centiméter mélyen befészkelte a lehullott körtét a szőlőtőkék közé a napsütötte homokba
úgy is mondhatnám a föld alá
és amíg gyült a nyár a szőlőfűrtökben és a darazsakban csak én füleltem a föld alól hallatszókony kettyegésre

Baja egyik terét Medgyesy Ferenc alkotása díszíti, egy csizmás, kezében vándorbotot tartó, földgömbön álló fiú szobra. A művész így állított emléket Jelky Andrásnak, a nagy világiárónak.

Jelky életének elejéről és végéről Solymos Ede, Borsay Jenő kutatásai nyomán sokat tudunk. Baján született 1730-ban, (egyek kutatók szerint 1738-ban) szürszabó céhmester fiaként. Családnévét irták Jelkynek, Jilkának, Jelleknek. Bátyjaihoz hasonlóan ő is szabónak tanult ki. Inasévei után nagyon fiatalon, 13 éves korában a korabeli szokás szerint vándorútra indult, hogy tökéletesítse magát mesterségében. Hosszabb időt töltött Mihály bátyjánál, aki Bécsben udvari szabó lett. Innen 1754-ben indult tovább, útja végcélja Párizs volt, de ide nem jutott el. Bejárta a fél világot, és 1778-ban tért haza. Budán telepedett le, megházasodott, fia született, és korán, 46 évesen, 1783. december 6-án tüdővészben hunyt el. A Szent Anna templom kriptájában temették el.

Utolsó éveiben sokat mesélt utazásairól, egy ismerőse leírta, amit mondott, és Bécsben kinyomtatta. Erről több magyar és német nyelvű kiadás készült, éleete sok író megírt és könyveket írtak róla. Legismertebb Hevesi Lajos öt kiadást megért ifjúsági regénye — utoljára 1959-ben adták ki.

A kis életrajz elmondja, hogy Aschaffenburgban, Hanauban katonának akarták befogni, és csak szerencséjével menekült meg. Nimwegenben azonban nem kerülhetett el sorsát, besorozták és egy Indiába tartó hajóra toloncolták. A vitorlás a La Manche-csatornában egy vihar alkalmával elmerült és Jelkyt, aki egy gerendára kapaszkodott, angol halászok mentették ki. Később egy holland hajó vette fel szabónak, elvitte Szurinánba, majd hazajövet Lisszabonban tette partra. Innen máltai vitorlason utazott tovább, de a járművet három török kalózhajó megtámadta, legénységét, utasait részben lelőtte, részben eladta rabszolgának. Így került rabságba a magyar szabó egy Bachna nevű városba. Pár hónap múlva sikerült elmenekülnie csóna-

A világ vándora

kon, 7 napot töltött a tengeren, míg végre egy keresztény hajó észrevette és Marokkóba szállította. Innen Kantonba, majd Batáviába (ma Dzsakarta) ment és beállt a hollandus gyarmati seregbe. Itt mesterségével nagy megbecsülést szerzett, önálló műhelyt nyitott, és elvette Sequin angol bérlő lányát. Két lánya született. Elnyerte a holland állampolgárságot is.

Egy szerencsétlen véletlen folytán elvesztette pártfogójának támogatását, és mint katonát, őrmesteri rangban Ceylonba vezényelték 1760. elején, s onnan különleges feladattal 140 bennszülött és 8 holland katona kíséretében Ternate szigetére küldték. Itt vezetőjük tudatlanságából elterveztek az utat, egy vad törzs megtámadta őket. A bennszülött katonák elfutottak, Jelkyt elfogták és ketrecekbe zárták. Az volt a tervük, hogy pár nap múlva megeszik, de az egyik törzsfőjük lányának megtetszett és megszökött. 13 hónapig éltek teljesen elhagyatva, táplálékuk csak halból, rákból, teknőséből és fűgéből állt. A lány a nélkülözésbe belehalt. Végre, egy holland hajó rátalált és visszavitte Batáviába. Itt a gyarmat előjárójának van der Perra úrnak támogatása mellett jó sora lett, megválasztották városi tanácsosnak, és engedélyt kapott 12 berkocsi tartására. Meggazdagsodott. Annyira megbecsülték, hogy kereskedelmi egyezmény megkötésére Japánba küldték, megbízták egy bennszülött fejedelem megkoronázásával és Palamba — ottani nevén Flamba — szigetén erődítmény tervezésével.

Felesége és fő pártfogója 1772-ben meghalt, ezután Jelkyt erősen a honvágy, és 1776-ban hajóra szállt. Útközben megbetegedett, s ezért sokáig maradt a Jóréménység-fokán, de meggyógyult és 1777-ben Bécsbe érkezett.

Az eredeti életrajz rövid és elég száraz, többnyire az ese-

mények elmondására korlátozódik. Egyetlen hosszabb, színes epizódja van. Ezt érdekessége miatt Sándor István fordításában elmondom.

„Flamba szigetén törvény, hogy a király halála után özvegyeit megégetik. Egyik uralgó éppen Jelky ottjártakor halt meg, és neki végig kellett nézni a szertartást. A temetés napján az arannyal, drágakövekkel felékesített 80 asszony, mindenikét két bálvány-pap kísérel, kik közül az egyik egy handsárt, a másik egy fehér galambot vitt a kezében. Midőn ezek az asszonyok a kirendelt helyre érkeztek, az ő rokonuktól butusit venének és az ő drága ékességeiket emlékeztül feloszták köztük, akkor a galambot ki-kí a bálvány-paptól elfogadta, és a levegő égbe ezen szavakkal felrepült. „Valamint ez a galamb a szabad levegő-égbe repül az én kezemből, színt úgy én is férem után, a király után kívánok repülni.” Miként ezen szavakat kimondták, azonnal a másik bálvány-pap annak az asszonynak, kit oda kísérel, a handsárt a szívébe dőf. Minek utána ilyenképen mindnyájan kimúlának, az ő testeik egy rakás fára helyeztetek, s megégetettek.”

A Jelky-életrajz elolvasása után önkéntelenül felmerül a kérdés: Mi igaz benne? A nagy utazó nem talált ki sok mindent, nem vett át a korában már divatos robinzonáidokból? Tevékenységére vonatkozó külföldi nyomozás mindaddig eredménytelen maradt. Ellenben tény, hogy 1783. október 31-én kelt, korunkra maradt végrendeletében tekintélyes vagyont hagyott feleségére, megemlékezett mostoha anyjáról, egy unokahúgaról és rendelkezett Batáviában maradt vagyonáról, ez utóbbit ott élő két lányára hagyta. A történet megvan tehát igaznak kell lenni. A szegény magyar szabólegény máskülönb holland gyarmaton nehezen gyűjthetett volna össze nagy vagyont. Viszont legalábbis kétséges, hogy a hajótörés, a rabszolgaság, az emberevők fogsága, a japán követség mind úgy történt-e, ahogyan írva van. Ezekre a kérdésekre valószínűleg sohasem fogunk választ kapni.

VÉRTESY MIKLÓS

Bohóc-zokni

Közvetlen a felszabadulás után történt. Akkoriban cserélt gazdát a Választó utca sarki bolt, ami önmagában nem sokat érdekelt bennünket, de annál inkább az új boltos körülbelül velünk egykorú lánya. Ma is előttem van karesú, nyúlank alakja, vállára omló, aranyszőke, dús haja, nevető nagy kék szeme, s olykor, ha elidőzöm akkori emlékeimnél, hallani vélem kedvesen, simogatón felbuggyanó kacagását. Szép volt, és bájos volt, s mi valamennyien már az első pillanatban fülig szerelmesek lettünk bele. Olyannyira, hogy képesek voltunk órák hosszát elcserélni a sarkon, bár egy pillanatra megláthatassuk. Szóval, kivétel nélkül valamennyien bolondul szerelmesek voltunk Andreába, a sarki boltos lányába. Ő meg — magam sem tudom miért — mindenki számára érthetően engem szemelt ki első számú lovagjának.

Igy ment ez néhány hétig, aztán egy napon történt valami, ami — akkor azt hittm — végzetes csapást mért rám.

Azzal kezdődött, hogy Andrea meghívott néhányunkat a születésnapjára. Örömmel vettük a meghívást, és már napokkal előbb lázasan készültünk az eseményre. Jómagam akkoriban kaptam az első hosszú nadrágot, és az első félcipőt, amik persze nem voltak újak, hisz anyám mindkettőt az ócskapiacra vette. De nekem a legszebbnek tüntek, és már előre elképzeltem, hogyan fésztek majd bennük.

Felvíradt a várva várt nap, és én türelmetlenül lestem a percek, az órák lassú vánszorgását. Közben tetőtől talpig lemosdotam, bekentem üstököm a szomszédék nagylányától kunyerált illatos olajjal, és a tükör előtt ágálva, szinte megilletődve bújtam bele kikeményített, szépen vasalt, egyetlen fenér ingembe, és „új” hosszú nadrágomba. De ágáló kedvem hamarosan megcsappant, amikor rádöbentem, hogy a tükörfényesre viksolt félcipőmből hiányzik a zokni.

— Ja persze, a zokni! Istenem, hogy megfeledkeztem róla! — döbönt anyámba az ijedség, s már futott is a szobámba. De hiába túrta fel háromszor is a fiókokat, a szekrény alját, egy fél pár bordó és egy fél pár fehér zokninál egyebet nem talált.

— Vedd fél ezeket, fiam. Szerencsére hosszú a nadrág, nem látszik. Aztán majd szombaton,

ha a takarításért kapok egy kis pénzt, vesznék neked egy pár szép, új zoknit — vigasztalt befelé síró szemekkel...

Igy indultam szorongó szívvel, óvatosan lépkeve Andreáék felé, gondosan ügyelve nadrágom szárának legkisebb lebbenésére is. Jól is végződött volna minden, ha a fiúk közül valamelyik elő nem rukkolt a javaslatom, hogy az ünnepeit tiszteletére rendezünk kerékpárosbemutatót.

Lett erre nagy ováció! Egyedül én tiltakoztam: persze nem sok eredménnyel. Így aztán kelletlenül kullogtam nyomukban a térre, és míg társaim vidáman karikáztak körülöttünk, savanyú ábrázattal ácsorogtam a kipirult arcú, csillogó szemű lányok között.

— Hát te? — fordult hirtelen Andrea felém.

— Én? Hát... hát nekem nincs biciklim — dadogtam ijedten.

— Inkább azt mondj: félsz, hogy lepipálnak.

— Engem?! ágaskodott magasra bennem a kivagyokém. — Zsebre vágom bármelyiket!

— CC — cc-zett Andrea, s még megtoldotta egy gúnyos kacagással. En meg hirtelen támadt haragomban mindenről megfeledkezve elklaptam az egyik kerékpárt, és csak úgy nekifutásból felpattantam a nyeregbe. Keményen pedálozva körbekarikáztam, aztán egy „most figyeljete!” ki-

áltással feláltam a vázra, s a kormány föl hajolva egyik lábamat vízszintesen hátranyújtva keringtem, mint valami cirkuszi mutatványos. A lányok tapsoltak, biztattak, de egyszer csak elcsendesedtek, s mire belémvillant, mi is történhetett, már késő volt. A hirtelen kirobbanó kacagásból, hangzavarból, mint valami pöröly sújtott felém a gúnyos szó: „Jé, nézzétek, bohóc-zokni!”

Többé szóba sem állt velem. Hiába lestem, hiába vártam fél napokat rá, hiába próbáltam magyarázkodni, könyörögni — úgy nézett rám, úgy ment el mellettem, mintha levegő lettem volna. Én meg szenvedtem, gyötörődtem úgy, hogy azt hittem, belepusztulok. Szerencsémre pár hónap múlva elköltöztünk nagyapámékhöz, az ország túlsó felébe, s hogy nem találkoztunk, egyre ritkábban gondoltam Andreára... De az is igaz, hogy akkoriban nemigen volt időm az álmodozásra. Szakmát tanultam, esti középiskolába jártam, vasárnaponként pedig falusi fiatalokat agitáltam. Aztán következtek az egyetemi tanulmányok, az államvizsga, majd az új munkahely, a nyakamba zúduló soknál is több feladat, az élet a maga sok-sok gondjával, örömeivel.

Igy merült lassan a feledés homályába a sarki boltos lánya, és az a balszerencsésen végződött születésnapj délután. Nem is ál-

modtam akkor, hogy sok-sok év múlva egyszer még újra találkozok vele.

A hatvanas évek közepe táján történt. Kiküldetésben jártam szülővárosom egyik vállalatánál, és miközben az igazgató kíséretében ismerkedtem a gyártási folyamattal, az egyik munkaszal mellől nevemen szólítottak.

Meglepetten, kíváncsian fűrkésztem a felém közeledő karcú, szőke, harmincöt év körüli, csábos mosolyú asszonyt. Ismerősnek tűnt, de nem tudtam, hová tenni.

— Nem ismered meg? — lépett közel hozzám.

— Hát...

— Jó, akkor mondom: Választó utca, sarki bolt... születésnap... biciklis-mutatványos.

— AnGrea — buggyant ki számon a felismerés, de rosszmagán nyomban hozzáfűztem: — Bohóc-zokni...

— Gyerekes butaság volt, tudom — komolyodott el még mindig szép arca. Sokszor megbánom azóta... Meddig maradsz?

— Holnapig.

— Találkozhatnánk... Mondma délután ötkor... Jó?

— Hát... jó...

A találkára, pontosan magam sem tudom miért, nem mentem el. Talán azért, mert vannak dolgok, amiket, bár nem fájnak már, mégsem tudjuk megbocsátani.

IZSÁK ANDRÁS